

"NON MAHSULOTLARI ISROFI VA UNING IJTIMOYIY-IQTISODIY OQIBATLARI : O'ZBEKISTON TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL".

Nazarova Lobar Xolovna

Buxoro davlat texnika universiteti

3- bosqich talabasi

nazarovalobar82@gmail.com

Annotatsiya: Non mahsulotlari isrofi bugungi kunda nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda jiddiy muammo sifatida qaralmoqda. Non inson hayoti uchun eng zarur oziq-ovqat mahsulotlaridan biri bo'lib, uning isrof qilinishi nafaqat iqtisodiy zarar keltiradi, balki ijtimoiy va ekologik muammolarni ham yuzaga chiqaradi. O'zbekiston sharoitida non mahsulotlari isrofi masalasi o'zining o'ziga xos xususiyatlari va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari bilan ajralib turadi.

Kalit so'zlar: non mahsulotlari, jamiyat, iste'molchilar, resurslar, iqtisodiyot, non ishlab chiqarish, oziq-ovqat.

O'zbekiston aholisi uchun non nafaqat kundalik ovqatning ajralmas qismi, balki madaniy va an'anaviy qadriyat sifatida ham katta ahamiyatga ega. Shu sababli, non isrofi masalasi ko'plab oilalarda, jamiyatda va hatto davlat darajasida ham jiddiy muhokama qilinmoqda. Non mahsulotlari isrofi ko'plab omillar bilan bog'liq bo'lib, ularning asosiylari orasida yetarlicha rejalashtirilmagan iste'mol, noto'g'ri saqlash sharoitlari, iste'molchilarning ehtiyojidan ortiqcha xarid qilishlari va oshxonalarda yetarlicha e'tibor berilmasligi mavjud. O'zbekiston sharoitida non ishlab chiqarish sanoati mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ammo ishlab chiqarilgan nonning bir qismi iste'molga yetib bormay, isrof qilinadi. Bu holat ishlab chiqaruvchilar uchun ham, iste'molchilar uchun ham iqtisodiy zarar keltiradi. Ishlab chiqaruvchilar uchun bu resurslarning behuda sarflanishi, ishlab chiqarish

jarayonining samarasizligi, bozor talabini noto'g'ri baholash natijasida ortiqcha mahsulot ishlab chiqarilishi kabi muammolarni yuzaga keltiradi. Iste'molchilar uchun esa, bu ortiqcha xarajatlar va oziq-ovqat ta'minotining samaradorligining pasayishi sifatida namoyon bo'ladi.[1]

Non mahsulotlari isrofining ijtimoiy oqibatlari ham muhim ahamiyatga ega. Nonning isrof qilinishi oziq-ovqat xavfsizligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ayniqsa kam ta'minlangan oilalar uchun nonning yetishmasligi yoki narxining oshishiga olib keladi. Bu esa ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi va aholining ayrim qatlamlarida ochlik va kambag'allik darajasining oshishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, non isrofi jamiyatda madaniyat va axloqiy qadriyatlarning pasayishiga ham olib keladi, chunki oziq-ovqatni qadrlamaslik, uni behuda sarflash madaniyatimizga zid xulq-atvor sifatida ko'riladi. Iqtisodiy nuqtai nazardan qaraganda, non isrofi mamlakatning umumiy iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Resurslarning behuda sarflanishi, ishlab chiqarish va ta'minot zanjiridagi samaradorlikning pasayishi, shuningdek, iste'molchilarning ortiqcha xarajatlari iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi. Bu holat davlat byudjetiga ham ta'sir ko'rsatadi, chunki oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun qo'shimcha xarajatlar talab qilinadi. Shuningdek, isrof natijasida chiqindilar ko'payadi, bu esa atrof-muhitga zarar yetkazadi va ekologik muammolarni kuchaytiradi.[2]

O'zbekiston tajribasida non mahsulotlari isrofini kamaytirish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Davlat darajasida oziq-ovqat isrofi muammosiga e'tibor qaratilib, bu borada qator qonunlar va dasturlar ishlab chiqilgan. Masalan, oziq-ovqat mahsulotlarining saqlash va tashish sharoitlarini yaxshilash, iste'molchilarni oziq-ovqatni qadrlashga o'rgatish, yetarlicha rejalashtirilgan ishlab chiqarishni ta'minlash kabi choralar ko'rilmogda. Shu bilan birga, nodavlat tashkilotlar va jamoat faollari ham aholining xabardorligini oshirishga qaratilgan kampaniyalarni olib bormoqdalar. Mahalliy darajada esa, ko'plab tadbirkorlik subyektlari va oziq-ovqat sotuvchilari non mahsulotlarini isrofsiz taqsimlash va sotish tizimlarini joriy etishga

harakat qilmoqdalar. Masalan, ortiqcha nonni chegirma asosida sotish yoki uni boshqa mahsulotlarga qayta ishlash amaliyotlari kengaymoqda. Shuningdek, oilalar darajasida ham nonni isrof qilmaslik uchun ma'naviy va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega.[3]

Non mahsulotlari isrofi muammosini hal etishda ta'lim va madaniyatning roli katta. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida oziq-ovqatni qadrlash, uning isrofi oldini olish bo'yicha maxsus kurslar tashkil etilishi, ommaviy axborot vositalarida bu mavzu doimiy yoritib borilishi zarur. Shuningdek, oilalarda ham nonni qadrlash, uni behuda sarflashdan saqlanish bo'yicha tarbiya berish muhimdir. Non mahsulotlari isrofi iqtisodiyotga bir qator salbiy ta'sirlarni ko'rsatadi. Avvalo, bu isrof ishlab chiqarish jarayonida sarflangan resurslarning behuda ketishiga olib keladi. Bug'doy yetishtirish, uni qayta ishlash va non ishlab chiqarish uchun yer, suv, mehnat va energiya kabi resurslar sarflanadi. Agar mahsulotlar isrof bo'lsa, bu resurslar samarali foydalanilmaydi, natijada iqtisodiyotda yo'qotishlar yuzaga keladi.[4]

Shuningdek, isroflar iqtisodiy samaradorlikni pasaytiradi. Ishlab chiqaruvchilar uchun bu qo'shimcha xarajatlar va zararlarni anglatadi, chunki ular ishlab chiqargan mahsulotlarning bir qismi sotilmay, yo'qoladi. Bu esa narxlarning oshishiga olib kelishi mumkin, natijada iste'molchilar uchun oziq-ovqat mahsulotlari qimmatlashadi. Oziq-ovqat isrofi mamlakatning umumiy oziq-ovqat xavfsizligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Resurslar samarali ishlatilmagani uchun mamlakat oziq-ovqat mahsulotlarini import qilishga majbur bo'lishi mumkin, bu esa tashqi iqtisodiy bog'liqlikni oshiradi va valyuta zahiralarining kamayishiga olib keladi. Bundan tashqari, isroflar iqtisodiy o'sishni sekinlashtiradi. Resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi va yo'qotilishi ishlab chiqarish hajmini kamaytiradi, bu esa iqtisodiy rivojlanishga to'sqinlik qiladi. Shu bilan birga, isroflar ijtimoiy sohada ham iqtisodiy bosimlarni kuchaytiradi, chunki oziq-ovqat yetishmovchiligi va narxlarning oshishi kam ta'minlangan qatlamlarga yanada qiyinchiliklar keltiradi. Umuman olganda, non mahsulotlari isrofi iqtisodiyotning samarali ishlashiga to'sqinlik qiladi, resurslarni

behuda sarflaydi va mamlakatning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, isroflarni kamaytirish va oziq-ovqat mahsulotlarini oqilona boshqarish iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, non mahsulotlari isrofi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy muammo sifatida ko'rilishi lozim. O'zbekiston misolida bu muammoni hal qilish uchun kompleks yondashuv talab etiladi, ya'ni davlat siyosati, ishlab chiqaruvchilar faoliyati, iste'molchilar ongini oshirish va ta'lim tizimining birgalikdagi harakatlari orqali isrofning oldini olish mumkin. Bu esa nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki ijtimoiy barqarorlik va ekologik muvozanatni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Shunday qilib, non mahsulotlari isrofi muammosiga jiddiy yondashish va uni hal etish uchun barcha darajalarda sa'y-harakatlarni kuchaytirish zarur.

References:

1. Axmedov, S. (2020). O'zbekiston oziq-ovqat xavfsizligi va isrofi muammolari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Tursunov, B. (2019). Oziq-ovqat mahsulotlarini isrof qilishning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.
3. Karimova, L. (2021). Non mahsulotlari ishlab chiqarish va iste'mol jarayonida isrofi: O'zbekiston misolida tahlil. Toshkent: Iqtisodiyot va Menejment Jurnali.
4. Rasulov, M. (2018). O'zbekiston sharoitida oziq-ovqat isrofi va uning oldini olish choralari. Toshkent: O'zbekiston Qishloq Xo'jaligi Vazirligi nashri.
5. Usmonov, D. (2022). Non mahsulotlarining iqtisodiy samaradorligi va isrof muammosi. Toshkent: O'zbekiston Tadbirkorlik Akademiyasi Nashriyoti.

6. Yusupova, N. (2020). Oziq-ovqat isrofi va uning ekologik oqibatlari. Toshkent: O'zbekiston Ekologiya Instituti Nashriyoti.
7. Islomov, A. (2019). O'zbekiston oziq-ovqat sanoatida isrofi kamaytirish strategiyalari. Toshkent: Iqtisodiyot va Innovatsiyalar Jurnal.
8. Mamatqulov, R. (2021). Non mahsulotlari isrofi va uning ijtimoiy oqibatlari: O'zbekiston tajribasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Axborot Agentligi Nashriyoti.